

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія управління та адміністрування

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Облік у банках»
вибіркових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Облік і аудит

за темою № 11 - Облік операцій з нематеріальними активами

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.08.2022 № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління
(протокол від 15.08.2022 № 1)

Розробники:

1. Викладач циклової комісії економіки та управління, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач - методист, Пушкар О. І.
2. Викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач - методист Водолазська Н.В.

Рецензенти:

1. Зав. кафедри міжнародних економічних відносин та адміністрування Кременчуцького інституту ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», к.е.н., доцент Єфременко А.Г.
2. Кандидат економічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС Харченко М.В.

План лекції

1. Облік надходження нематеріальних активів у банках
2. Облік нематеріальних активів протягом терміну їх корисного використання

Рекомендована література:

Основна

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000р. №2121-III
2. Волкова І.А. Бухгалтерський облік у банках: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2011
3. Медвідь Л.Г., Форостяк І.В. Облік в банках: Посібник. – Магнолія 2006, 2015

Додаткова

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006р. №3480-IV
2. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997р. №723-97-ВР
3. Інструкція про ведення касових операцій банками в Україні, затверджена Постановою Правління НБУ від 01.06.2011р. №174
4. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України, затверджена Постановою Правління НБУ від 03.10.2005р. №358
5. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України, затверджена Постановою Правління НБУ від 17.11.2004р. №555
6. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, затверджена Постановою Правління НБУ від 20.12.2005р. №480
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджена Постановою Правління НБУ від 17.06.2004р. №280
8. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України, затверджена Постановою Правління НБУ від 31.08.2007р. №309
9. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, затверджена Постановою Правління НБУ від 12.11.2003р. №492
10. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена Постановою Правління НБУ від 21.01.2004р. №22
11. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене Постановою Правління НБУ від 30.12.1998р. №566

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>
2. Всеукраїнська професійна газета «Все про бухгалтерський облік». Режим доступу:
<http://www.vobu.com.ua/ukr>
3. Видавнича група «Баланс клуб». Режим доступу:
<https://balance.ua/ua/news/>

Текст лекції:

1. Облік надходження нематеріальних активів у банках

Придбання нематеріальних активів є особливим видом капіталовкладень. Це активи, які не мають фізичної форми. Їх цінність полягає в довгострокових правах або привілеях, що вони їх дають власнику.

Нематеріальні активи довгострокові і нематеріальні тільки у фізичному значенні.

При обліку нематеріальних активів важливо враховувати три основні моменти:

- 1) визначення первісної вартості;
- 2) амортизація нематеріальних активів;
- 3) встановлення строку служби.

Нематеріальні активи відображуються в обліку за вартістю придбання (первісна вартість), тобто в сумі, яка за них сплачена.

Деякі нематеріальні активи можуть бути придбані за дуже низькими цінами або безоплатно. В подальшому їх вартість в балансі не змінюється, хоч цінність зростає.

Нематеріальні активи не мають фізичних властивостей, а тому інколи важко визначити строк їх служби. Вартість нематеріальних активів, що мають визначений строк служби, треба списувати на витрати шляхом нарахування амортизації (зносу) аналогічно основним засобам. На нематеріальні активи, за якими неможливо визначити строк служби, амортизація нараховується протягом певного часу (не більше 10 років).

Придбання нематеріальних активів відображається записами:

- передоплата:

Д-т 3511 дебіторська заборгованість з придбання нематеріальних активів та основних засобів;

К-т Кореспондентський рахунок, поточний рахунок клієнта, рахунок готівкових коштів;

- отримання нематеріальних активів;

Д-т 4310 Капітальні вкладення за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами;

К-т 3511 Дебіторська заборгованість з придбання нематеріальних активів та основних засобів;

одночасно:

Д-т 4300 Нематеріальні активи;

К-т 4310 Капітальні вкладення за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами

2.Облік нематеріальних активів протягом терміну їх корисного використання

Вартість нематеріальних активів повинна систематично і раціонально розподілятися на витрати протягом строку корисного їх використання. Цей процес називається амортизацією. Амортизація нематеріальних активів здійснюється щомісяця. За активами, що надійшли, амортизація нараховується з 1-го числа місяця, наступного за місяцем придбання, а за активами, що вибули - припиняється 1-го числа місяця, наступного за місяцем вибуття. Результат амортизації відображається за рахунками № 4309 «Знос нематеріальних активів. При амортизації необхідно враховувати кілька моментів:

- *по-перше*, всі нематеріальні активи довгострокового користування мають обмежений строк експлуатації, а тому їх вартість необхідно розподіляти на витрати протягом усіх років їх експлуатації. Основними причинами обмеженості строку служби активів є моральний знос.

- *по-друге*, термін «амортизація» треба розглядати не як зменшення ринкової вартості об'єкта протягом строку їх корисного функціонування, а як відображення поступового списання вартості нематеріальних активів на витрати.

- *по-третьє*, амортизація не є процесом оцінки вартості, а процесом її розподілу.

На обчислення величини амортизації активу впливають такі фактори;

- первісна вартість,
- ліквідаційна вартість,
- вартість, яка амортизується,
- строк корисної служби.

При визначенні строку корисної служби активів необхідно враховувати:

- 1) досвід роботи з подібними активами;
- 2) сучасний стан активів;
- 3) питання ремонту та догляду за активами;
- 4) сучасні тенденції в галузі техніки.

Строк корисного використання нематеріальних активів визначається банком самостійно.

Існує два головних методи нарахування амортизації: рівномірний та прискорений. Будь-який метод нарахування амортизації повинен мати одну

мету: систематичний та раціональний розподіл ціни придбання нематеріальних активів шляхом нарахування амортизації протягом усіх майбутніх періодів їх корисного використання.

При визначенні методу амортизації необхідно враховувати інтенсивність використання активу залежно від його конкретного застосування.

Суть рівномірного методу полягає у тому, що витратами поточного періоду визнається завжди однакова частина вартості активів (за вирахуванням визначеної ліквідаційної вартості) протягом усього терміну їх корисного використання.

Щомісячна сума амортизаційних відрахувань визначається за формулою:

$$AB = \frac{ЦП - ЛВ}{Т},$$

Де ДВ - амортизаційні відрахування;

ЦП - ціна придбання активу;

ЛВ - визначена чиста ліквідаційна вартість наприкінці терміну корисного використання;

Т - визначений термін корисного використання в місяцях.

Ліквідаційна вартість - це сума грошей, яку власник планує отримати, за вирахуванням очікуваних витрат на передачу чи продаж. Витрати на ліквідацію інколи можуть дорівнювати очікуваній ліквідаційній вартості. Тому для багатьох активів, які є об'єктами нарахування амортизації, ліквідаційну вартість зовсім не визначають. Ліквідаційна вартість - це вартість для іншого потенційного покупця на дату, коли власнику знадобиться його продати.

Розрахунок амортизації за рівномірним методом проведемо за умовою прикладу.

Прискорений метод нарахування амортизації передбачає нарахування найбільшої суми амортизації на початковому етапі експлуатації активу та зменшення цієї суми з періоду в період впродовж загального терміну його корисного використання.

На практиці існує кілька різновидів методу прискореного нарахування амортизації. Найчастіше застосовується два з них: метод суми (цифр числа) років та метод зменшуваного залишку.

За методом суми (цифр числа) років, сума амортизації, яка визначається як витрати поточного періоду, обчислюється шляхом множення первісної вартості за вирахуванням ліквідаційної вартості активу на дріб, абсолютна величина якого послідовно зменшується з року в рік.

Знаменник такого дробу є сумою цифр загального числа років визначеного терміну корисної служби активу. Чисельник - цифрою конкретного року експлуатації (у зворотному порядку).

Метод зменшуваного залишку - прискорений метод нарахування амортизації, який визначається шляхом множення процентної норми визначеної за рівномірним методом на коефіцієнт 1,5 або 2,0.

Існує кілька різновидів методу зменшеного залишку. Основою одного з них є прискорена норма нарахування амортизації у порівнянні з нормою за рівномірним методом.

Норма нарахування амортизації при застосуванні цього методу обчислюється у дві дії:

- 1) спочатку обчислюється норма для рівномірного методу;
- 2) одержана норма помножується на додаткову прискорену норму.

Згідно з наведеними методами місячна сума амортизації визначається шляхом обчислення річної суми амортизації та ділення її на 12 (кількість місяців у році).

Амортизація нематеріальних активів може нараховуватись будь-яким методом, що відображає дійсне зменшення економічної корисності нематеріального активу. Найчастіше при нарахуванні амортизації нематеріальних активів застосовується рівномірний метод.

Нарахована сума амортизації за групами основних засобів та нематеріальними активами відображується такими проведеннями.

Д-т 7423 Амортизація;

К-т 4309 Знос нематеріальних активів;

Порядок проведення інвентаризації нематеріальних активів та відображення її результатів у бухгалтерському обліку

Для встановлення і приведення у відповідність даних бухгалтерського обліку фактичній наявності основних засобів та нематеріальних активів у банках не рідше одного разу на рік перед складанням річного звіту проводиться інвентаризація основних засобів та нематеріальних активів.

Інвентаризація обов'язкова:

- у разі зміни матеріально відповідальних осіб (на день приймання-передавання справ);
- при встановленні фактів крадіжок або зловживань, пошкодження цінностей;
- у разі пожежі або стихійного лиха;
- у разі реорганізації чи ліквідації установи банку.

Для проведення інвентаризації створюється інвентаризаційна комісія, персональний склад якої затверджується наказом керівника. У разі неповного складу інвентаризаційної комісії та відсутності матеріально відповідальних осіб інвентаризація не проводиться до вирішення питання щодо заміни відсутнього члена комісії.

Наявність нематеріальних активів реєструється в інвентаризаційних описах. Після звірки даних описів з даними обліку встановлюються розбіжності, причини яких з'ясовуються. Члени інвентаризаційної комісії несуть відповідальність згідно з чинним законодавством за достовірність даних, внесених до опису про інвентаризованих об'єктів.

При інвентаризації нематеріальних активів як таких, що не мають матеріально-фізичних ознак, їх наявність встановлюється за документами, що були підставою для оприбуткування, а також за документами, якими

оформлені (тобто підтверджуються) майнові права. Програмне забезпечення обчислювальної техніки перевіряється за наявністю відповідних носіїв, пояснень та інструкцій щодо їх застосування. За усіма нематеріальними активами інвентаризаційною комісією встановлюється наявність розпорядчого документа керівника установи про затвердження термінів використання нематеріальних активів і норми їх амортизації.

При інвентаризації нематеріальних активів підтверджується не тільки їх наявність, а й визначається фактичний стан (міра спрацювання), правильність зарахування до відповідної групи активів установи. Оцінка об'єктів, виявлених під час інвентаризації, які не взято на облік, проводиться згідно із ринковою вартістю з врахуванням морального зносу та з оформленням акта оцінки.

На нематеріальні активи, що непридатні для використання, інвентаризаційні комісії складають окремі інвентаризаційні описи, які використовуються для складання актів на списання. Нематеріальні активи, що надходять під час інвентаризації, приймаються матеріально відповідальною особою у присутності членів інвентаризаційної комісії та вносяться до окремого інвентаризаційного опису.

Результати інвентаризації відображуються у протоколі засідання інвентаризаційної комісії. Протокол інвентаризаційної комісії має бути у 5-денний строк розглянутий і затверджений керівником установи банку. Результати інвентаризації заносяться до обліку і звітності того місяця, в якому закінчена інвентаризація.

При проведенні інвентаризації установа банку зобов'язана переглядати обраний метод нарахування амортизації і строк корисного використання активів, якщо відбулися значні зміни в умовах їх використання.

Нематеріальні активи, що виявлені у надлишку, підлягають оприбуткуванню.

При цьому здійснюється запис:

Д-т 4300 Нематеріальні активи;

К-т 6809 Інші непередбачені доходи

При списанні з балансу нематеріальних активів внаслідок нестачі, недоамортизовані суми враховуються за рахунком № 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку» для відшкодування збитків з матеріально відповідальних осіб.

При цьому здійснюються записи:

Д-т 3552 Нестачі та інші нарахування на працівників банку;

Д-т 4309 Знос нематеріальних активів;

К-т 4300 Нематеріальні активи;

У разі відшкодування вартості нематеріальних активів в обліку виконується запис:

Д-т Кореспондентський рахунок, поточний рахунок клієнта, рахунок готівкових коштів;

К-т 3552 Нестачі та інші нарахування на працівників банку.

Якщо винну особу не встановлено чи у стягненні завданих збитків судом відмовлено, або позов про стягнення збитків задоволений частково і при цьому є невідшкодована частина збитків, установа банку здійснює запис:

Д-т 7809 Інші непередбачені витрати (до 1 січня 1999 року 7800 Непередбачені витрати).

К-т Нестачі та інші нарахування на працівників банку.